

Світлана Мартиненко,

доктор педагогічних наук, професор,
засівдувач кафедри початкової освіти та
методик гуманітарних дисциплін,
Київський університет імені Бориса Грінченка
(м. Київ)

Svetlana Martynenko,

Doctor of Pedagogical, Professor,
Kyiv University named after Boris Grinchenko
(Kyiv)

УДК 478:373.3(597.15)

ФОРМУВАННЯ ДІАГНОСТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ГІРСЬКОГО РЕГІОНУ

THE FORMATION OF DIAGNOSTIC CULTURE OF PRIMARY SCHOOL TEACHERS MOUNTAIN REGIONS

У статті порушується проблема формування діагностичної культури вчителя початкової школи в умовах гірської місцевості; визначаються особливості, складові, рівні та типи діагностичної культури, а також якості та властивості, які характеризують її рівень розвитку.

Ключові слова: діагностична культура вчителя, початкова школа, гірський регіон, формування діагностичної культури вчителя початкової школи

The article is broken diagnostic problem of the culture of elementary school teacher in mountainous areas, defined features, components, levels and types of diagnostic culture, quality and properties that characterize its level of development.

Keywords: diagnostic culture teacher, elementary school, mountain region, the formation of diagnostic culture elementary school teacher

В статье поднимается проблема формирования диагностической культуры учителя начальной школы в условиях горной местности; определяются особенности, составные, уровни и типы диагностической культуры, а также качества и свойства, которые характеризуют ее уровень развития.

Ключевые слова: диагностическая культура учителя, начальная школа, горный регион, формирование диагностической культуры учителя начальной школы

Професійна діяльність учителя початкової школи є складним і багатоаспектним процесом, який неминуче супроводжується діагностуванням індивідуальних особливостей, потреб і навчальних можливостей учнів, змінами в особистіно-професійному становленні, що сприяє успішній практичній діяльності. Недаремно В.О. Сухомлинський зазначав, що «вчительська професія – це людинознавство, постійне проникнення в складний духовний світ людини, яке ніколи не припиняється. Прекрасна риса вчителя – повсякчас відкривати в людині нове, дивуватися новому, бачити людину в процесі її становлення...» [4, с.7].

Саме вчителю початкової школи випадає унікальна можливість спостерігати, досліджувати, скеровувати та коригувати навчально-пізнавальну діяльність молодших школярів, безпосередньо спілкуватися з їхніми батьками та родинами, здійснювати особистісно орієнтовану взаємодію. Водночас педагогу доводиться розв'язувати складні завдання, аби виявити й задоволити освітні потреби учня, формувати його суб'єктивну позицію, узгоджувати навчальну мети з глибинними цінностями особистості учня, добирати інноваційні технології, які максимально поєднують процеси освіти, виховання та розвитку особистості. В особистісно орієнтованому освітньому процесі постає реальний шанс по-новому вирішувати питання про вибір термінів, форм, видів і темпів навчання, орієнтуючись на можливості і особливості дитини [3, 44–46].

Вчителю початкової школи, який працює у столичній, обласній або районній школі здійснювати професійну діагностичну діяльність значно легше, адже в його розпорядженні є великий арсенал засобів, починаючи з навчально-методичного забезпечення і закінчуючи впровадженням інформаційно-комунікаційних технологій. Сільський же вчитель працює в зовсім інших умовах, як природних, демографічних, так і матеріально-технічних. Постає гостра проблема: як узгодити інтереси суспільства з потребами учнів, набуттям ними соціального досвіду.

Загальновідомо, що в педагогічній теорії та практиці гірська школа є особливим феноменом, адже її географічне положення та соціально-економічний статус відіграють значну роль у функціонуванні цього

навчального закладу. Якщо перший із них характеризується виключно місцем розташування школи, то другий залежить від значної кількості чинників, а саме:

- стану соціально-економічного розвитку конкретного регіону;
- загального духовного морального рівня населення села чи селища;
- природного й виховного середовища [5, 167-172].

За таких умов головним завданням діяльності педагога є створення у найвіддаленішому гірському селі реальних можливостей для виховання, одержаннякою дитиною повноцінних знань, здобуття якісної освіти. Нестандартні умови роботи, своєрідність структури і режиму навчання, віддаленість педагогічного колективу школи у гірській місцевості від новітніх здобутків психолого-педагогічних наук неоднозначно відбиваються на діяльності вчителя початкової школи, потребують від нього гнучкої організації навчально-виховного процесу, проведення діагностичної діяльності.

Спеціально змодельоване шкільне середовище гірської школи дозволяє учням випробувати себе в різних соціальних ролях, набути досвіду практичної діяльності, розширити кругозір та здобути нові знання. З урахуванням цього педагогу необхідно володіти інформацією індивідуальні особливості та потенційні можливості кожної дитини, за потреби надати їй психолого-педагогічний супровід.

У поданий статті основна увага зосереджена на особливостях професійної діяльності та формуванні діагностичної культури вчителя початкової школи гірської місцевості.

Аналіз статистичних даних про результати зовнішнього незалежного оцінювання засвідчив, що у школярів, які проживають у гірській місцевості, на недостатньому рівні відбувається засвоєння навчального матеріалу, передбаченого шкільними програмами, є певні прогалини в знаннях. Вважаючи на попередньо зазначене, вважаємо, що науковцям, психологам і педагогам необхідно розробляти нові технології, форми, методи і прийоми навчання в сільській школі гірського регіону. Вищим навчальним закладам варто звернути особливу увагу на забезпечення відповідної професійної підготовки майбутніх учителів, зокрема початкової школи, для роботи в гірській місцевості.

Глибоко переконані, що сучасний педагог має досконало володіти не лише інноваційними технологіями навчання і виховання, створення освітнього середовища, а й вільно орієнтуватися в діагностичних методиках, які дають змогу повною мірою вивчати особливості навчально-пізнавальної діяльності учнів початкової школи з урахуванням особливостей гірського регіону, володіти відповідним рівнем діагностичної культури.

В умовах школи, яка розташована в гірській місцевості, для успішного вирішення творчих завдань провідними мають стати диференційований та індивідуальний підхід до навчання. Вчитель початкової школи повинен мати не лише міцний запас наукових знань, а й успішно реалізовувати міжпредметні зв'язки, інтегрувати навчальні предмети, активно використовувати форми і методи самостійної роботи учнів. З урахуванням цього, у таких навчальних закладах посилюється організаційна, контролююча, мотиваційна та діагностична функції діяльності.

Особливості та складові професійної діяльності вчителя початкової школи в умовах гірської місцевості подаємо на рис.1.

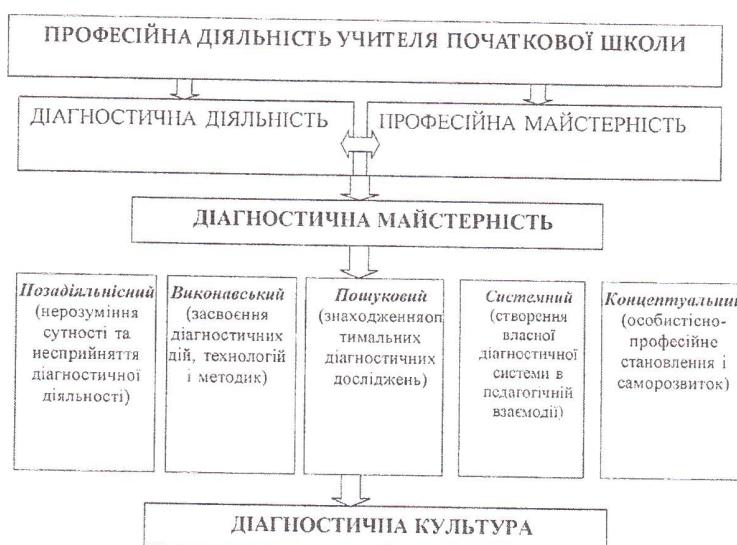

Рис. 1. Складові професійної діяльності вчителя початкової школи гірського регіону

Як бачимо з рисунку, важливим компонентом професійної діяльності вчителя початкової школи є діагностична, яка подається нами як самостійний вид професійної діяльності, спрямований на вивчення та

дослідження якостей і властивостей діагностованих об'єктів і суб'єктів (учнів, учителів, батьків), отримання об'єктивної інформації про них, прийняття та виконання відповідних діагностичних дій [1, 19].

Діагностична майстерність учителя початкової школи є інтегративним утворенням, що поєднує педагогічну майстерність та діагностичну культуру і визначається нами як гнучке реагування педагога на ситуації професійної діяльності, вибір відповідних стратегій діагностування та коригування залежно від отриманих даних і висновків. До рівня діагностичної майстерності віднесено: позадіяльнісний, виконавський, пошуковий, системний та концептуальний.

Серед складових професійної діяльності особливе місце посідає діагностична культура вчителя початкової школи, яка, на нашу думку, є пріоритетним напрямом його діяльності в умовах гірського регіону. Це інтегративна характеристика професійних і творчих здібностей педагога, що дозволяють йому на високому рівні здійснювати діагностування ефективності навчально-виховного процесу загалом і конкретного учня зокрема.

Педагогічне діагностування тлумачиться нами як сукупність методів, прийомів і форм оцінювання та діагностування, спрямованих на розв'язання поставлених завдань щодо оптимізації навчально-виховного процесу, диференціації та індивідуалізації, вдосконалення педагогічного впливу.

Вважаємо за необхідне визначити та охарактеризувати типи діагностичної культури вчителя початкової школи гірського регіону, які охоплюють нормативний, ціннісний та смисловий компоненти (рис.2).

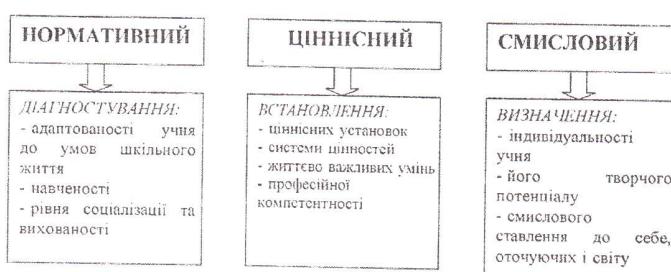

Рис. 2. Типи діагностичної культури вчителя початкової школи гірського регіону

Враховуючи практичний досвід, педагогічну майстерність, індивідуальність кожного вчителя щодо оволодіння ним діагностичною культурою нами визначено такі її рівні, як: компонентний, функціональний, структурний та прогностичний. Вважаємо за необхідне детальніше зупинитись на їх характеристиці.

Так, компонентний рівень передбачає вивчення емоційного стану особистості, діагностування сформованості прийомів, умінь і способів діяльності; функціональний – типізує продіагностований внутрішній стан, визначає індивідуальні особливості школяра, встановлює ефективні умови для сформованих видів діяльності, стимулювання активності. Структурний рівень діагностичної культури полягає в системному діагностуванні світогляду, сприйняття, рефлексивних особливостей, креативних здібностей дитини, умов її продуктивної діяльності, прогностичний – визначає умови протікання творчої активності учня, виділяє закономірності саморозвитку та самовдосконалення.

На нашу думку, вчитель початкової школи гірського регіону має володіти такими якостями та властивостями, які характеризують рівень розвитку його діагностичної культури, а саме:

- здатністю сприймати й адекватно оцінювати поведінку дитини під час навчально-пізнавальної діяльності та спілкування;
- фіксувати зміни в розвитку, навчанні та вихованні учня, визначати причини, які ці зміни зумовлюють;
- значним арсеналом діагностичних методик, які давали б змогу порівнювати зміни в поведінці та навчальній діяльності учнів, своєчасно робити об'єктивні висновки;
- вмінням постійно усвідомлювати і адекватно реагувати на те, як сприймають та інтерпретують вчинки і поведінку вчителя вихованці;
- знаннями про найтипівіші помилки в оцінюванні навчальних досягнень і вихованості учнів [2, 121].

Таким чином, для створення оптимального освітнього простору в початковій школі гірської місцевості вчителю необхідно комплексно вивчати можливості соціального, природного та культурно-історичного довкілля, підтримувати постійний зв'язок з учнями, їх батьками, досліджувати та аналізувати індивідуальні особливості, навчальні стилі особистості, умови її життєдіяльності, а, отже, володіти діагностичною культурою.

1. Мартиненко С.М. Основи діагностичної діяльності вчителя початкової школи: навч.-метод. посіб. / С.М. Мартиненко. – К. : Сім кольорів, 2010. – 262 с.
2. Мартиненко С.М. Вивчення особистості молодшого школяра засобами педагогічної діагностики: навч.-метод. посіб. / С.М. Мартиненко, М.Д. Осколова. – К. : Київ.ун-т ім. Б. Грінченка, 2013. – 144 с.
3. Савченко О.Я. Дидактика початкової освіти / О.Я. Савченко. – К. : Грамота, 20012. – 504 с.
4. Сухомлинський В.О. Сто порад учителеві / В.О. Сухомлинський. – К. : Рад. шк., 1988. – 304 с.
5. Хруш В., Червінська І. Гірська школа. Соціально-педагогічний паспорт / І. Червінська, В. Хруш // Гірська школа Українських Карпат: наук.-метод. журнал. – 2007. – №2-3. – С.167-172.